

TÜRÜK

Uluslararası Dil, Edebiyat

ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

2018, Yıl:6, Sayı:13

Geliş Tarihi: 14.05.2018

Kabul Tarihi: 29.05.2018

Sayfa:48-63

ISSN: 2147-8872

İBRAHİM ULVİ YAVUZ'UN "ÇALKANTI" VE "KORKUNUN BEDELİ" ROMANLARINDA 1980 DARBESİ ÖNCESİ TOPLUMSAL OLAYLAR

Adem Gürbüz*

ÖZET

Darbe, kısaca halkın iradesinin yok sayılıp yerine askeri vesayetin gelmesi olarak tanımlanabilir. Bu tür durumlarda halkın tepkisinin minimuma indirilmesi için bazı girişimlerde bulunulur. Örneğin toplumsal çatışmalar körüklenir, ülke ekonomik buhrana sürüklenmeye çalışılır, karşıt görüşlü insanlar birbirine kırdırılır, asayiş sağlanmaz, eğitim-öğretim faaliyetleri durdurulur vb. 1980 öncesinde de bütün bunlar yaşanmış, darbe ortamı oluşmuş ve neredeyse darbeden umut bekleyen bir toplumsal ortam oluşturulmuştur.

Bu çalışma bir romancının gözünden 1980 darbesi öncesi toplumsal yaşamı irdelemeyi amaçlamaktadır. İbrahim Ulvi Yavuz, hidayet romanları dediğimiz türden tezli romanlar yazan bir romancıdır. Romanlarını sağ kesimin gözünden kaleme alır ve toplumu bu şekilde yönlendirmeye çalışır. Araştırmamız, İbrahim Ulvi Yavuz'un 1980 darbesi öncesinde yazdığı romanlarla sınırlıdır. Yazar 1976'da *Dikenli Yollar*, 1978'de *Çalkantı*, 1980'de ise *Korkunun Bedeli* romanlarını kaleme almıştır. Bu romanlardan *Dikenli Yollar*'da devrin toplumsal yapısından veya kaotik ortamından izler görülmez. *Çalkantı* ve *Korkunun Bedeli* romanlarında ise 1980 ihtilali öncesindeki anarşi ve kaostan büyük izler görülmektedir. Bu bağlamda çalışma, *Çalkantı* ve *Korkunun Bedeli* romanlarıyla sınırlandırılmıştır. İncelemede, romanlardaki darbe öncesi toplumsal durum, gençlik ve üniversite olayları, ekonomik buhran, siyasi istikrarsızlık vb. durumlar ortaya çıkarılacak ve bir romancının gözünden darbenin ayak sesleri ortaya konacaktır.

* Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, orcid.org/0000-0001-6212-1500, E-posta: ademgurbuz@bingol.edu.tr

Anahtar Kelimeler: İbrahim Ulvi Yavuz, Darbe, Çalkantı, Korkunun Bedeli, Çatışma.

**İBRAHİM ULVİ YAVUZ'S SOCIAL EVENTS BEFORE THE 1980 COUP
IN THE “ÇALKANTI” AND “KORKUNUN BEDELİ” NOVELS**

ABSTRACT

The coup can be described as the abolition of the will of the people and the coming of military guardianship. In such cases, some attempts are made to reduce the public's reaction to a minimum. For example, social conflicts are fueled, the country is trying to drift into economic deprivation, people are confronted with each other, public order is not ensured, education and training activities are stopped etc. Before 1980, all of this happened, the atmosphere of the coup had been formed and a social environment was created, almost waiting for the coup.

This study aims to examine the social life before the 1980 coup in the light of a novelist. İbrahim Ulvi Yavuz is a novelist who writes guidance novels. He takes his novels with the understanding of the right side and tries to direct the society in this way. The research is limited to novels written by Abraham Ulvi Yavuz before the 1980 coup. The author has written the novels of Dikenli Yollar in 1976, *Çalkantı* in 1978, and *Korkunun Bedeli* in 1980. In these novels, there are no signs from the period of 1980 social structure or chaotic environment in Dikenli Yollar. In the *Çalkantı* and *Korkunun Bedeli* novels, the anarchy before the 1980 Revolution and the great traces of rage are seen. In this context our work is limited to the novels of *Çalkantı* and *Korkunun Bedeli*. In the study, in the novels social status before the coup, youth and university events, economic crisis, political instability and so on. situations will be revealed and the footsteps of the coup will be revealed in the eyes of a novelist.

Key Words: İbrahim Ulvi Yavuz, Coup, Çalkantı, Korkunun Bedeli, Conflict.

1. Giriş

Cumhuriyet tarihinin ilk askeri darbesi 27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleşir. 1950'den beri iktidarda olan Adnan Menderes ve Demokrat Parti, zikredilen tarihte bir grup subay tarafından alaşağı edilir ve ülke yönetimine el konulur. Darbe sonrasında başbakan ve bakanlar yargılanır; Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan idam edilir. Bakanlar kurulunun diğer üyeleri ise hapis cezasına çarptırılır. Darbenin gerekçesi, diğer darbelere örneklik teşkil edecek şekilde ülkedeki demokrasi eksikliğini giderme ve kardeş kavgasına son verme şeklinde açıklanır: “Bugün demokrasimizin içine düştüğü buhran ve son müessif hadiseler dolayısıyla kardeş kavgasına meydan vermemek maksadıyla Türk Silahlı Kuvvetleri, memleketin idaresini ele almıştır” (Devran ve Özcan 2017: 8). Darbe sonrasında askerlerden oluşan Milli Birlik Komitesi ülkeyi

seçime kadar idare eder, kurucu meclis tarafından 1961 anayasası hazırlanır ve pek de demokrat olmayan bir referandumla onaylanır.

1961 anayasası ile demokratik siyasete geri dönülür; fakat bu özgürlük ortamı uzun sürmez. 1970'lere doğru üniversitede öğrenci olayları ve eylemleri artmaya başlar. 1969 yılı öğrenci olaylarının en yoğun yaşandığı yıl olarak tarihe geçer. Bu yıl, ODTÜ'ye ziyaret için giden ABD Büyükelçisi Conner'ın arabası üniversite de yakılır. ABD donanmasına ait 6. filoyu protesto amacıyla Taksim Meydanında bir araya gelen ve eylemde bulunan sol görüşlü 76 farklı gençlik hareketi mensubu ile karşı görüşte öğrenciler birbirine saldırır ve neticede 2 kişi ölür ve çok sayıda yaralanma meydana gelir. 1970 yılında DİSK tarafından 15-16 Haziran tarihlerinde organize edilen işçi sendikaları kanununa muhalefet eylemi neticesinde 1'i polis 4 kişi ölür ve yüzlerce polis yaralanır. Bu eylem sonrasında olağanüstü hâl ilan edilir ve pek çok yerde asker devreye girmeye başlar. Bu devreye giriş, aynı zamanda yaklaşan darbe ortamının habercisi olarak da değerlendirilebilir. Bu arada İstanbul'da sol bir örgüt tarafından İsrail başkonsolosu kaçırılıp öldürülür. Ülkede ekonomik sıkıntı baş gösterir. ABD, Türkiye'ye yaptırım uygulamayı planlamaya başlar (12 Mart Muhtırası, 2015).

Ülke, siyasi olarak 1961-1965 yılları arasında koalisyon hükümetleri tarafından yönetilir. Fakat Adalet Partisi, 1965 yılında tek başına iktidara gelir ve iktidarını 12 Mart 1971 Muhtırasına kadar devam ettirir. Adalet Partisinin ülkeyi tek başına yönetmesi ise ordu tarafından rahatsız edici bulunur. Ordu, yukarıda bahsedilen toplumsal problemleri de bahane ederek ülke yönetimine tekrar el koyar. Fakat bu kez farklı bir yöntem kullanır. 12 Mart 1971 tarihinde radyodan Genelkurmay Başkanı ve kuvvet komutanlarının birlikte imzaladıkları "muhtıra" okunur. Muhtırada, komutanlar demokratik seçimlerle iş başına gelmiş olan hükümetin istifasını ve Atatürkçü bir anlayışla anayasanın öngördüğü düzenlemeleri yerine getirebilecek güçlü bir hükümetin kurulmasını talep eder. Eğer bu talepler yerine getirilmezse ordunun yönetime tamamen el koyacağı ihtar da yapılır (Akıncı, 2014: 66). Ordu, 12 Mart'ta demokrasiye yeni bir ayar verir, tehdit yoluyla ülke yönetimine el koyar ve kurulan hükümetleri kendi onayından geçirir. Bakanlar kurulu ve hükümet, komutanların icracı makamları hâline gelir. Bu durum 1973 yılı seçimlerine kadar devam eder.

27 Mayıs 1960 İhtilali ve 12 Mart 1971 Muhtırasından sonra 12 Eylül 1980 tarihinde üçüncü kez yönetime el konulur ve halkın siyasi iradesi yok sayılır. Ordu, bir kez daha kendisine vazife biçer ve "İç Hizmet Yasasının kendisine tevdi ettiği Cumhuriyeti kollama ve koruma yetkisine dayanarak yüce Türk Milleti adına ülke yönetimine el" (Dinçkal, tarih yok: 5) koyduğunu ilan eder.

Türkiye Cumhuriyeti, 1980'lere doğru ciddi toplumsal, ekonomik ve siyasi sıkıntılar yaşamaya başlar. 1977 seçimlerinden sonra siyasi istikrarsızlıklar baş gösterir; ülke koalisyon hükümetleri ve azınlık hükümetleri ile yönetilmeye çalışılır, sürekli olarak hükümetler değişir. 1980 yılında Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün görev süresi dolar; fakat darbenin yaşandığı döneme kadar 300'den fazla tur yapılmasına rağmen hiç kimse cumhurbaşkanlığı için yeterli oyu alamaz. Bu süreçte darbeyi besleyen birçok olgudan bahsedilebilir: Ülkede yaygınlaşan siyasi cinayetler, toplumsal çatışma, siyasi istikrarsızlık ve hükümetlerin sürekli değişmesi,

ülkenin yaşadığı ekonomik sıkıntılar, döviz sıkıntısı, 1 Mayıs 1977 olayları, Maraş olayları, Çorum olayları, Sivas olayları vb. ülkedeki istikrarsızlığı ve anarşiyi besleyen başlıca olaylardır.

Darbe öncesinde ülkede büyük bir anarşi baş gösterir, halk sokağa çıkamaz hâle gelir. Darbe heveslisi olan ordu, halkın güvenliğini sağlayamayacağını dillendirmeye başlar. Örneğin darbe öncesinde 22 ilde sıkıyönetim uygulanmaktadır ve dönemin siyasilerinden Bülent Ecevit, var olan sıkıyönetim ilanlarına bazı illerin daha eklenmesini ordudan ister. Fakat Genel Kurmay Başkanı Kenan Evren, ‘Elimizdeki kuvvetler daha çok ilde sıkıyönetime elvermez, buna gücümüz yetmez.’ sözleriyle bu isteğe karşı çıkar. Fakat aynı Evren, 12 Eylül 1980’de silahlı kuvvetlerin gücünün tüm illere yetebileceğine kanaat getirir (Çetin, 1995: 173-174). Dolayısıyla ordu, darbe şartlarının olgunlaşması için ülkedeki karışıklara ve anarşiye bilerek göz yumar. Görevini yapmaz/yapamaz veya ihmal eder. Konuyla ilgili kapsamlı bir araştırma yapan Tanel Demirel’e göre; 1979 yılı ortalarından itibaren askeri müdahale fikrini ciddi bir biçimde tasavvur etmeye başlayan askerler, tam da bu sebeple hem terörle mücadelede daha girişimci ve yaratıcı olma hem de demokratik rejim içinde kalarak teröre çözüm olabilecek diğer alternatifleri gündeme getirme iradesinde zaafa uğramıştır (Demirel, 2001: 43).

Ordu, bu süreçte ülkede asayişin sağlanması için darbenin gerekli ve şart olduğu fikrinin halk tarafından benimsenmesini sağlamaya çalışır. Üniversite olaylarına seyirci kalır, gençlerin birbirini öldürmelerine sessiz kalır ve anarşinin ayyuka çıkmasına zemin hazırlar. Kenan Evren’in anılarında “bıçak kemiğe dayanmadan yapılacak bir müdahalenin faydadan çok zarar getireceğine” (Evren, 1990: 262) inandığını söylemesi, “11 Eylül gecesine kadar hızını kaybetmeden süren anarşi ortamının 13 Eylül’de derhal sükûnete kavuşması” (Ertem, 2006: 42), “11 Eylül’de Ankara’da 23 ayrı yerde bombalar patlarken, 12 Eylülde tek bir tane bile” (Akıncı, 2013: 42) patlamaması bu durumu destekleyen olgular olarak görülebilir. Dönemin siyasilerinden Süleyman Demirel, ordunun darbeyi meşrulaştırmak için sessiz kalışını şu şekilde eleştirir: “Elinizdeki yetkileri kullanıp, Devleti koruma ve kollama görevi yerine, Devletin dibine dinamit koyanların akıttıkları kanları ikbalinizin merdivenlerine basamak yaptınız .... Akan kanlar, yanan canlar, göl olan yaşlar karşısında darbenize meşru zemin yarattınız” (Demirel, 2001: 44). Dönem medyası, ihtilalden sonra anarşi olaylarını görmezlikten gelmeye başlar. Örneğin Hürriyet gazetesinin hemen hemen tamamı aile cinayetlerine ayrılır. Karısını öldüren kocalar, çocuklarını öldüren anneler, kardeş cinayetleri vs. Anarşizmin doğurduğu şiddetten ise eser görülmez (Gürbilek, 2001: 53).

Sanat ve edebiyat, yaşanan toplumdan bağımsız değildir. Toplumsal yaşam ve çevre, edebiyatın en önemli kaynaklarından biridir. Çünkü sanatçı, eserini üretirken ister istemez yaşadığı toplumdan etkilenir. Bu bağlamda romanın tanımındaki “olmuş ya da olması muhtemel olaylar” ifadesi, romanın ilk kuralının gerçek veya gerçekçilik olduğunu gösterir. “Kimi zaman sosyal yaşamdaki değişimler edebî üretimlerin teşekkülünde tetikleyici rol üstlenirken kimi zaman da sanat/edebiyat ürünleri toplumun yeniden inşasının, değişim ve dönüşümlerinin itekleyici gücü olmuştur” (Balık, 2009: 2375). Dolayısıyla toplum, eseri

yönlendirebileceği gibi eser de toplumu yönlendirip dönüştürebilir. Bu manada özellikle didaktizmin ön plana çıktığı eserler toplumu ve bireyi yönlendirmeyi esas almaktadır.

Toplumu yönlendirme amacı, beraberinde ideolojiyi de getirir. Çünkü her ideoloji, toplumu kendi istediği düzleme çekmek ister, topluma kendi felsefesini aşlamaya çalışır. Çalışmamız edebiyat biliminin roman türüyle ilgili olduğu için “ideolojik roman” kavramı üzerinde durmakta fayda bulunabilir. Türk edebiyatında ideolojik veya tezli romanlar, “politik roman” kavramıyla ifade edilmektedir. Politik roman; “politik bir düşüncenin hizmetine sunulmuş ve dünyayı kendi ideolojisi doğrultusunda değiştirmek için kaleme alınmış bir roman demektir”, “tek doğruyu ve tek gerçeği anlatma” (Eyigün, 2007: 264, 261) iddiasıyla ortaya çıkar. Amaç, okuyucuyu bu tek doğruya inandırmak ve bu gerçeğin yayılmasını sağlamaktır. Roman, elbette ki kültürel bir haz alma aracıdır; fakat ideolojik yapının içinde ideoloji de ürettiği için, aynı zamanda toplumsal düzlemde politik mücadelenin ya da daha yerinde bir ifadeyle sınıf mücadelesinin de bir aracıdır (Oktay, 2004: 447).

Sanat vasıtasıyla toplumu yönlendirme fikri edebiyatımızda yeni bir olgu değildir. Örneğin roman türü, edebiyatımıza girdiği andan itibaren toplumsal faydayı esas alır ve toplumu eğitmeyi amaçlar. Özellikle Tanzimat’ın ilk dönem sanatçı ve romancıları edebiyatı toplumu eğitmek için bir araç olarak görürler. Bu bağlamda İnci Enginün’e göre edebiyatta yer bulan bütün siyasî konular 3 Kasım 1839’da Gülhane Parkında Mustafa Reşit Paşa’nın okuduğu Tanzimat Fermanı ile başlar (Enginün, 2000: 12). Tanzimat’tan sonra Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal gibi edebiyatçılar; ‘cumhur, meşrutiyet, hürriyet’ gibi siyasi kavramları edebiyatımıza sokarlar, hatta daha da ileri giderek iktidarın kaynağını bile sorgulamaya çalışırlar (Duymaz, 2004: 599). Çünkü bu sanatçılar, kendilerini “yalnız edebiyatçı olarak değil, hem öğretmen, yani yazdıklarıyla okurların hayatını etkileyebilecek biri, hem de Osmanlı devleti içindeki konumundan dolayı Osmanlı siyasetini yönlendirebilecek biri olarak görüyordu” (Mignon: 2004: 609).

Türk edebiyatında roman, özellikle 1980’li yıllara kadar politika ve ideolojilerle iç içedir. “Türk romanında gerçek anlamıyla politik türe dâhil edilebilecek örneklerin ortaya çıkışının miladı (ise) 12 Mart’tır” (Türkeş, 2004: 428). Murat Belge de benzer kanaattedir ve politik romanların 12 Mart dönemiyle birlikte zenginleştiğini ve art arda yazıldıklarını belirtir (Belge, 1975: 40). 1971-1980 dönemi arasında politik romanların sayısında büyük bir artış görülür. 1980 darbesinden sonra apolitik birey yetiştirme kaygısına düşen yeni askeri rejim, politik romanların yazılmasını hoş karşılamaz. Rejimden çeken sanatçılar ise tıpkı Servet-i Fünun Dönemindeki gibi bireysel konulara yönelmeye başlar. Elinizdeki çalışma, İbrahim Ulvi Yavuz’un 1980 ihtilali öncesinde yayımladığı politik romanları incelemeyi amaçlamaktadır.

İbrahim Ulvi Yavuz, kendisine İslam’ı referans alan ve eserleriyle inançlı bireyler yetiştirmeyi hedefleyen bir sanatçıdır. Eserlerini bu kaygıyla kaleme alır ve belli bir kesimin temsilcisi hâline gelir. Bu bağlamda 1964 İslam Dergisi Şiir Yarışması’nda ödül alır (Yalçın, 2010: 1120). 1996 yılında Milli Gençlik Dergisi tarafından yılın romancısı seçilir (Işık, 2006:

1914). Hekimoğlu İsmail, Raif Cilasan, Ahmet Günbay Yıldız gibi romancılarla aynı çizgide eserler vermeye çalışan sanatçı; bu dönem İslamî edebiyatçılarının başında gelmektedir¹.

Romancılar, genellikle 1980 öncesi dönemi toplumcu gerçekçilerin veya sol kesimin gözünden görmüş ve aktarmıştır. Örneğin “Askerî darbeler ve tanıklık romanları” (Erkol, 2016) adlı çalışmada romanlarımızdaki askeri darbelerin izleri inceleme konusu yapılmıştır². Araştırmaya göre 12 Mart 1971-12 Eylül 1980 arasında yazılan ve ilgili dönemi yansıtan başlıca roman ve romancılar şunlardır: Çetin Altan-Büyük Gözaltı (1972), Bir Avuç Gökyüzü (1974); Füzuran-Kırk Yedi’liler (1974), Tarık Dursun K-Gün Döndü (1974), Erdal Öz-Yaralısın (1974), Yılmaz Güney- Salpa, Sanık ve Hücrem (1975), Sevgi Soysal- Şafak (1975), Emine Işınsoy- Sancı (1975), Pınar Kür-Yarın Yarın (1976), Samim Kocagöz-Tartışma (1976), Demirtaş Ceyhun-Yağmur Sıcağı (1976), Demir Özlü-Bir Uzun Sonbahar (1976), Oktay Rifat-Bir Kadının Penceresinden (1976), Sevinç Çokum-Zor (1977), Aysel Özakin-Alnında Mavi Kuşlar (1978), Tarık Buğra-Gençliğim Eyvah (1979), Demir Özlü-Bir Küçükburjuva’nın Gençlik Yılları (1979), Ayla Kutlu-Kaçış (1979), Adalet Ağaoğlu-Bir Düğün Gecesi (1979), Tezer Özlü-Çocukluğun Soğuk Geceleri (1980)³.

Görüldüğü gibi incelemeye göre 12 Mart-12 Eylül arasını işleyen romancılar çoğunlukla toplumcu çizgide eser veren sanatçılardır. Aynı kaynaklarda İbrahim Ulvi Yavuz’dansa bahsetme gereği bile duyulmaz. Dönem araştırmacılarının yazarı görmezden gelişi ve yazarın döneme farklı bir pencereden bakması bu çalışmanın ortaya çıkmasının başlıca sebebi olarak belirtilebilir.

¹ İbrahim Ulvi Yavuz’un eserleri şunlardır: *Roman*: Dikenli Yollar (1976), Çalkantı (1978), Korkunun Bedeli (1980), Baharı Beklerken (1984), Son Kavşak (1984), Kıyam Vakti (1984), Hasretin İlk Durağı (1989), Gönlüme Cemre Düştü (1991), Düşlerin Rengi Soldu (1993), Dört Mevsim Ölüm (2002). *Hikâye*: Küllenmiş Acılar (1990). *İnceleme*: Türkiye’de Roman Sanatı ve Gelişimi Üzerine Bir Deneme (1999). (İhsan Işık, Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi, Cilt 3, Elvan Yayınları, Ankara 2006, s. 1914).

² Romanlarımızdaki bütün askeri darbelerin ayrıntılı bir listesi “Edebiyatın Türkiye’nin Demokratikleşme Tarihine Tanıklığı: Darbeler ve Romanlar” adlı TÜBİTAK projesiyle ortaya konmuştur. bkz. Darbeler ve Romanlar, <http://edebiyattadarbe.com/darbeleri-konu-edinen-romanlarin-listesi/>.

³ Konuyla ilgili Salih Okumuş, sağ-sol çatışmasını ve 1980 öncesi çatışma ortamını işleyen başlıca romanları şu şekilde sıralar: Füzuran-Kırk Yedi’liler (1974), Emine Işınsoy Okçu- Canbaz (1979), Sancı (1980), Adalet Ağaoğlu-Ölmeye Yatmak (1974), Ahmet Altan-Sudaki İz (1985), Vedat Türkali-Mavi Karanlık (1983), Latife Tekin-Gece Dersleri (1986), Burhan Günel-Ve O Güzel Kadının Çocukları (1987), Ayla Kutlu-Hoşça kal Umut (1987), Güven Turan-Yalnız mısın. (Salih Okumuş, Konuları Açısından 1980 Sonrası Cezaevi Romanları III, Yunus Dergisi, 1997,s. 50). Konuyla ilgili ayrıca şu çalışmalara bakılabilir: Salih Okumuş, 12 Mart’tan 12 Eylül’e Cezaevi Romanları, Yunus Dergisi, 1996, 35-40; Ahmet Alver, 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi ‘Devrimciler’ile ‘Yüz: 1981’Romanlarından Hareketle 12 Eylül Döneminde Yaşanan Devlet Gündümlü Baskı ve Şiddet Sorunsalı, Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 1(1), 2012, 5-22; Şaban Sağlık, Modern Türk Edebiyatında Bir Değişim-Dönüşüm Mekânı Olarak Hapishaneler (Ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun), Hapishane Kitabı, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2010, 474-502; Medet Turan, 12 Mart’ın Türk Romanına Yansıması, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010; Defne Bilir, 12 Mart Romanları-Tematik İnceleme (1970-1980), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2001; Hanife Özer, 12 Eylül 1980 Darbesinin Türk Romanına Yansıması, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2011; Ece Cihan Ertem, Romanlarda 12 Eylül Askeri Müdahalesi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006; Macit Balık,Türk Romanında 12 Eylül Darbesi, Electronic Turkish Studies, 4, 2009, 2373-2411; Mehmet Özger, Türk Romanında 12 Eylül, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2012.

Bu çalışma, İbrahim Ulvi Yavuz'un 1980 darbesi öncesinde yazdığı romanlarla sınırlıdır. Yazar 1976'da *Dikenli Yollar*, 1978'de *Çalkantı*, 1980'de ise *Korkunun Bedeli* romanlarını kaleme almıştır. Bu romanlardan *Dikenli Yollar*'da devrin toplumsal yapısından veya kaotik ortamından izler görülmez. Eserde sadece başörtülü olduğu için arkadaşları tarafından alay konusu edilen bir öğrenciye değinilir (Yavuz, 2005:171). Fakat olayda ülke yönetimine veya toplumsal normlara herhangi bir gönderme söz konusu değildir. Olay, bireysel bir vaka gibi işlenir. Yazarın *Çalkantı* ve *Korkunun Bedeli* romanlarında ise 1980 ihtilali öncesindeki anarşi ve kaostan büyük izler görülmektedir. Bu bağlamda araştırma, *Çalkantı* ve *Korkunun Bedeli* romanlarıyla sınırlandırılmıştır. Çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmış ve romanlar bir belge olarak taranmıştır. Romanlarda 1980 öncesi toplumsal olaylar, üniversite ve gençlik olayları, çatışma, ekonomik ve siyasi durum vb. unsurlar tespit edilmiş ve makalenin omurgası ortaya çıkarılmıştır.

İbrahim Ulvi Yavuz'un her iki romanı da 1980 ihtilali öncesi dönemi konu alan tezli romanlardır. Eserlerde üniversite öğrencileri arasındaki sağ-sol çatışması, bu çatışmaların liselerdeki izdüşümü ve topluma dönük yansımaları işlenir. Yazar, olayları sağ kesimin gözünden görür ve aktarır. Bu çalışma romanlardaki olaylardan hareketle 1980 darbesi öncesi üniversitelerdeki çatışma ortamını, sağ/sol olaylarını ve çatışmaların toplumda bıraktığı izleri araştırmayı amaçlamaktadır. Bilindiği gibi darbe dönemi öncesinde toplumsal çatışmalar körüklenmiş, toplumda huzur bırakılmamış, üniversite ve lise öğrencileri çatıştırılmış, bütün bunların neticesinde birçok insan hayatını kaybetmiştir. Roman her ne kadar kurgu olsa da toplumdan bağımsız değildir, yaşamdan izler taşır. Romanın yol boyunca gezdirilen bir ayna olduğu varsayımından hareket edildiğinde, kurgu da olsa romanda yaşanan toplum ve kültüre ait izler bulunacaktır. Eserler bu bağlamda incelemeye tabi tutulmuş, üniversite olayları ve sağ/sol çatışması ile çatışmaların toplumsal yansımaları olmak üzere iki bölüm altında irdelenmiştir.

2. Üniversite Olayları ve Sağ/Sol Çatışması

12 Eylül Darbesi öncesinde karışıklıkların had safhaya ulaştığı en önemli yer üniversitelerdir. Üniversiteler bilim yuvası olmaktan çıkar, adeta bir çatışma ve adam devşirme sahasına dönüşür. Kampüsler, fakülteler, öğrenci yurtları ideolojik grupların hâkim olmaya çalıştığı bir arena hâline gelir. Öğrenciler arasında taşlı, sopalı, silahlı çatışmalar yaşanır ve fakültelerden genç fidanların naaşları taşınmaya başlar. Yaşanan bütün bu olaylar, toplumda üniversitelere olan bakışı değiştirir; toplum, üniversiteleri bir anarşi yuvası olarak görmeye başlar.

12 Mart 1971 sonrasında yaşanan ilk cinayet, Aralık 1974'te İstanbul'da mühendislik fakültesinde sol görüşlü bir öğrencinin bıçaklanmasıyla meydana gelir; bunu kendini savunduklarını söyleyen, ortak amaçları Türkiye'yi kurtarmak olan solcu ve ülkücülerin işlediği cinayetler izler. Üniversiteler iki tarafın kaleleri hâline gelir, öğrencilerin can güvenliği kalmaz (Demiriz, 2011: 101). Toplumsal yaşamda görülen bu karmaşa ve kaos, makalede inceleme konusu yapılan romanlarda da kendine yer bulur.

Korkunun Bedeli romanındaki kurguya göre üniversiteler, bir bilim yuvası olmaktan çıkmış ve çeşitli grupların hâkim olmaya çalıştığı bir yer hâline gelmiştir. Her grup kendi ideolojisini yaymaya, fakülte ve yurtları ellerine geçirmeye çalışmaktadır. İslami kesimin bakış açısıyla işlenen eserde; sol kesim anarşist, sağ kesim ise vatansever ve dindar bir akım olarak lanse edilir. Sol kesim, kendisine taraftar kazanmak için genellikle parayı kullanır. Fakir ve hırslı gençleri etrafında toplayarak gelir adaletsizliğinden ve sömürüden bahseder. Bu arada gençlere ekonomik yardımlarda bulunur ve onları kendine bağlar. Önceleri borç olarak verilen bu paralar, zamanla ödenemeyecek bir duruma gelir. Örgütün istediği de tam olarak budur. Çünkü borçlu olan gençler, bu şekilde örgüte bağımlı hâle gelir ve örgütün verdiği bütün emirleri yerine getirmek zorunda kalır. Romanda bu durum, roman karakterlerinden Serdar üzerinden örneklenir. Serdar, orta hâlli bir ailenin çocuğudur, fırıncı bir babanın oğludur. Üniversite ile yeni tanışan Serdar, yaşadığı korku atmosferini babasına yazdığı bir mektupta şu şekilde ifade eder:

Sevgili babacığım.

Sizlere neler yazacağımı bilemiyorum. Bu büyük şehirde okumak çok zor. Her an korkulu hadiseler içinde yaşıyoruz. Okulda silahlar patlıyor, kan dökülüyor. Her gün boykot ve kavga dolayısıyla ders yapamıyoruz. Ben hadiselere seyirci kalmaya çalışıyorum. Ama senin anlayacağın kadarı ile ortada kalmak çok zor. Zaten bunu ben de zor başarıyorum. Mutlaka insanı bir grubun içine sokmaya çalışıyorlar. Aksi takdirde hayatına mal olan bir tehlikeye maruz kalıyorsun.

Liseden çok farklı bir eğitim sistemi, başı boşluk.. Şüphe, korku ve ölüm sancıları... (Yavuz, 1983: 9).

Bir öğrencinin feryadı niteliğinde olan bu mektup, üniversitelerdeki kargaşayı özetler niteliktedir. Öğrenciler korku içinde okumaktadır. Kavgalar, ölümler sıradanlaşmıştır ve öğrencilerin tarafsız kalması çok güçtür; çünkü tarafsız kalmak her iki tarafın da zulmüne maruz kalmayı doğurmaktadır. Serdar da zamanla bir taraf seçmek zorunda kalır. Serdar'ın ekonomik sıkıntı çektiğini fark eden sol kesimin liderlerinden Oktay, ona borç para verir. Serdar, başlangıçta nedensizce kendisine verilen parayı kabul etmek istemez. Fakat ekonomik sıkıntı içinde olduğu için Oktay'ın ısrarlarına karşı gelemmez ve parayı kabullenir. Böylece örgütün ağına düşmeye başlar (Yavuz, 1983: 50).

Serdar, yeni tanıştığı Oktay'ın bu yakın ilgisinin ve kendisine para vermesinin arkasında yatan nedenleri göremez, kurcalamaz. Bu arada solcular, kendileriyle hemhâl olmaya başlayan Serdar'a fikirlerini empoze etmeye başlarlar. Solcu öğrenciler, temel argüman olarak ülkedeki adaletsizlikleri görürler. Zengin çocukların rahat içinde okurken kendilerinin sıkıntılar içinde yaşadıklarını, düzenin ve haksızlığın had safhaya ulaştığını, ülkede adaletin olmadığını ve bunun ancak devrimle düzeltilebileceğini dillendirip yaymaya çalışırlar (Yavuz, 1983: 53). Serdar'ın lise yıllarından itibaren içinde besleyip büyüttüğü "büyük ve zengin olma arzusu" da onun bu hareket içine katılmasını tetikler. Çünkü bu kesimle ilişki kurduktan sonra Serdar'ın ekonomik sıkıntıları bitmiş ve taltif edilmiştir. Fakat örgüt, bir noktadan sonra Serdar'a para vermeyi keser; para vermek için Serdar'ın eylemlere katılmasını ve içinde suç unsuru barındıran afişler dağıtmasını şart koşar. Sıcak paraya alışan Serdar başlangıçta buna direnmeye çalışsa da paradan vazgeçemez ve örgütün isteklerini yerine getirir. Bunun

neticesinde katıldığı eylemlerden birinde ayağından kurşunlanır ve bir süre hastanede yatar (Yavuz, 1983: 72). Hastaneden bir kahraman gibi çıkan ve bu süreçte iyice militanlaşan Serdar, artık gözü kara birine dönüşmüştür. Örgütün lider kademesine yükselir, silahlı eylemlere girmekten çekinmez. Bunun akabinde bir banka soygununa katılır ve yakalanarak hapse atılır. Tezli bir roman olan eserde romanın sonunda Serdar'ın doğru yolu bulması sağlanır. Serdar, eski arkadaşlarıyla ilişkisini koparır ve dindar bir kişiliğe bürünür. Serdar'ın eski arkadaşları ise bu durumu ajanlık/hainlik olarak görür ve bir mahkeme çıkışında onu öldürür (Yavuz, 1983: 224).

Eserde öğrencilerin örgüt içi yapılanmalarına, ast-üst ilişkilerine de yer verilir. Öğrenciler, kendi içinde ast-üst ilişkisi bağlamında örgütlenir. Liderin kararı ve söyledikleri tartışılmaz. Örgüt içinden birinin fikir değiştirmesi ise kabul edilebilir bir durum değildir. Nitekim Serdar'ın sol kesimden ayrılmak istemesi onun ölüm fermanı hâline gelir. Örgüt üyeleri, klişe bir söylemle Serdar'ı ajanlıkla suçlar ve infaz emrini verir. Serdar'ı, uğruna hapislere girdiği ve ölümleri göze aldığı örgütü katleder.

Roman her ne kadar sağ kesimin gözünden aktarılmışsa da 1980 öncesinde her kesimin kendisine taraftar bulmaya çalıştığı, ölümlerin/öldürmelerin yaygınlaştığı bilinen bir gerçektir. Sokaklar güvenli olmaktan çıkmıştır. Yazarın bakış açısına göre sol kesim, sokaklarda terör estirmektedir. Okullarda ve yurtlarda bombalı eylem yaptırmaktadır. Bundaki temel amaç “terör havası meydana getirerek okulları kapattırmak ve bütün yurtlara hâkim olma(r)” (Yavuz, 1983: 120).

İlgili dönemde üniversitelerdeki temel olaylardan biri de dersleri boykot etmektir. Öğrenciler derslere girmek yerine dersleri boykot etmekte ve çeşitli eylemlerde bulunmaktadır. Bu durum gönüllülük esasına dayanmaz, fakültedeki baskın taraf diğer öğrenciler üzerinde tahakküm kurar ve derslerin işlenmesini engeller. İbrahim Ulvi Yavuz da romanda bu duruma dikkat çeker ve solcu öğrencilerin boykot girişimlerine değinir. Anlatıcının perspektifine göre, sol kesim, dersleri boykot etmek istemektedir. Sağ kesim ise sorunların boykot yerine konuşularak halledilmesi gerektiğine inanmaktadır. Sol kesim, “direniş” adı altında öğrencileri derse sokmaz. İki grup arasındaki bu farklı anlayış, kısa bir tartışmadan sonra yerini kavgaya bırakır. Başlangıçta taş ve sopalarla sürdürülen kavgada bir müddet sonra silahlar da patlamaya başlar. Ortalık savaşa alanına döner. Bunun üzerine polisler olaylara müdahale eder, olaylara karışan gençler nezarete götürülür; üniversite, alınan bir kararla süresiz olarak kapatılır. Bu sonuç, zaten sol kesimin arzuladığı ve amaçladığı bir durumdur (Yavuz, 1983: 70).

Okul bir müddet sonra tekrar açılır; fakat okuldaki olaylar sürmeye devam eder. Sol kesimden bir öğrenci vurulur. Anlatıcı perspektifine göre “meçhul şahıslar tarafından öldürülen” (Yavuz, 1983: 100) bu devrimci genç, arkadaşları tarafından sloganlar eşliğinde defnedilir. Kendilerini devrimci olarak niteleyen bu gençlerin, ölen arkadaşlarının cenaze namazını kılmaması da dikkat çeken bir tutumdur. Gençlerden biri cenaze namazına katılmak ister. Diğerleri ise “Boş ver canım, onlar kılsın bize ne” (Yavuz, 1983: 101) diyerek onu engeller. Anlatıcı, bu olayla solcu gençlerin dini hassasiyetlerden uzak olduğuna göndermede

bulunur. Anlatıcıya göre solcu gençler; din, kültür ve inançlarından kopuk kimselerdir ve anarşiye hizmet etmektedirler.

Anlatıcı, eleştirel bir gözle okuyucuya sunduğu solcu gençlerin karşısına sağcı gençleri çıkarır. Sağcı gençler; temel amaçları üniversitede eğitim görmek olan, vatanına ve milletine bağlı, dindar bir profil çizmektedirler. Kavgadan kaçınmaktadırlar; fakat doğru bildikleri yoldan şaşmayı da düşünmezler. Örneğin roman karakterlerinden Furkan, başörtüsü taktığından dolayı türlü sıkıntılara maruz kalan bir üniversite öğrencisidir. Furkan'ın başörtüsüne el uzatılır. Fakat o, yine de doğru bildiği yoldan şaşmaz, kimseye kin gütmeyen ve inancına bağlı bir şekilde yaşamaya devam eder.

Eserde sağ kesimin temsilcileri roman karakterlerinden Fevzi Öğretmen ve Kemal'dir. Fevzi Öğretmen, bulunduğu okulda öğrencilere inanç ve ahlak aşıl原因an, öğrencilerin anarşizme kaymasını önlemeye çalışan bir karakterdir. Bu tutumu yüzünden sol kesimin hedefi hâline gelir, Fevzi Öğretmen'in evinin bahçesine bomba atılır. Bombalama eylemine halktan ve bazı öğrencilerden tepki gelir. Fevzi Bey ise "Kardeşlerim, sağ olun. Biz bunu atan hainler gibi, fikre kuvvetle karşı koyamayız. Fikre karşı, fikir ve sevgi ile cevap veririz. Kalbimizde kin yerine sevgi vardır" (Yavuz, 1983: 28) sözleriyle kalabalığı yatıştırır ve olumsuz olayların yaşanmasına engel olur. Fevzi Öğretmen, bu yapıcı tutumuna rağmen şer odakları tarafından istenmeyen adam ilan edilir ve bir punduna getirilerek sürgüne gönderilir. Böylece sol kesimi sınırlayan ve zora sokan bir kişi yok edilmiş olur.

Sağ kesimin bir diğer temsilcisi ise roman karakterlerinden Kemal'dir. O, romanın idealize edilmiş kahramanıdır. Romanın olumsuz karakteri olan Serdar'ın kardeşidir. Yazar, iki zıt karakter üzerinden okuyucularına mesaj vermeye çalışır. Okuyucularına Kemal'i örnek almaları gerektiğini alttan alta işler. Çünkü Kemal; çalışkan, dindar, iyiliksever bir karakterdir. Kendisine şiddet uygulayanlara karşı bile merhamet duyguları besleyen ve onları hidayete erdirmeye çalışan biridir. Fakat bu tutumuyla solcu öğrencileri rahatsız eder. Çünkü Kemal'in söylemleri, onları zor duruma sokar ve kendilerine yandaş bulmalarına engel olur. Bir yanlış anlaşılma neticesinde hapse atılan Kemal, burada mahpuslara nasihatlerde bulunur ve onları kendi etrafında toplar. Bunun neticesinde hapisanedeki hadiseler azalır ve ortalığı bir sükûnet kaplar. Hapishanede ezan sesleri duyulur ve gençler kitap okumaya başlar. Bu durumdan rahatsızlık duyan sol kesimden öğrenciler, Kemal'i susturmanın yollarını aramaya başlar ve çözümü onu şişlemekte bulur. Kemal, bıçaklanmak suretiyle yaralanır; fakat kısa süre sonra iyileşir ve haptisten çıkar.

İbrahim Ulvi Yavuz'un 1980 öncesi üniversite olaylarına yer verdiği bir diğer romanı ise *Çalkantı* romanıdır. Romanda, *Korkunun Bedeli* romanındaki kadar geniş olmasa da üniversite olaylarına yer verilir. Öğrenciler, olur olmaz zamanlarda ortaya çıkıp mitingler yapar. Roman karakterlerinden Ziya Öğretmen, Ulus'ta gezinirken bu olaylardan birine şahitlik eder. Genç bir grup öğrenci, bir anda ortaya çıkıp "Kahrolsun faşizm! Halklara özgürlük! Pahalılığa paydos! Sömürü düzenine son!" (Yavuz, 1978: 32) sloganları atmaya başlar. Bu arada bildiriler dağıtılır ve bir kargaşa ortamı doğar. Birkaç polisin ortaya çıkmasıyla birlikte bu korsan miting sonlanır ve ortada sadece taşlar, sopalar ve pankartlar kalır. Yazarın sözünü emanet ettiği inançlı bir karakter olan Ziya Öğretmen ise bu olayları

inançsızlığa bağlar: “Yıllardır, inançsız bir şekilde eğitilerek bu yola itildiler. Sonra da eline silah geçiren militan olup çıktı” (Yavuz, 1978: 33).

Burada eylemin yapıldığı alan, üniversite yerine bir parktır. Eylemi gerçekleştirenler ise değişmez, yine üniversite öğrencileridir. İbrahim Ulvi Yavuz, her iki romanda da üniversite öğrencilerinin eylemlerinden rahatsızlık duyar ve bu durumu eserlerinde işler. Üniversiteler, ülkedeki karmaşa ve anarşinin tetikleyicisi konumundadır. Romandaki kurguya göre ülkedeki bu karmaşık ortam, doğal olarak toplumda bir huzursuzluğa neden olur. Yazar, ülkedeki karmaşık ortamı, roman karakterlerinden Emin’in düşüncelerini aktararak paylaşır:

Ülkede günden güne gelişen talebe hareketleri, ölümler, yaralanmalar ve kavgalar sürüp gidiyordu. Kendisi ile birlikte bütün bir ülke huzursuzdu. Bu kavgaların, ölümlerin sonu nereye varacaktı... Kardeşi kardeşe kırdırmak isteyenler vardı.

-Böl, parçala ve yut politikası..

Bu ülkeyi böyle yutmak için, iştahla ağzını açan insanlar vardı (Yavuz, 1978: 211-212).

Roman kurgusuna göre üniversitelerdeki çatışma ortamı lise sıralarına kadar taşmıştır. Solcu öğrenciler, kendilerine muhalefet eden isimlerin listesini yapar ve sırasıyla bunları öldürmeyi planlar. Listenin başında ilçede hayırlı hizmetlerde bulunan Kitapçı Bayram vardır. Eylemi yapma görevi, roman karakterlerinden Celil’e verilir. Celil, saatli bombayı Kitapçı Bayram’ın dükkânının önüne bırakıp kaçacakken polisler tarafından yakalanır (Yavuz, 1978: 202). Fakat öğrenciler, planlarından vazgeçmezler. Bu kez sol kesimin lider öğrencilerinden Kenan, görevi devralır. Fakat Kenan’ın ayağı sert bir zemine takılır ve yere düşer. Böylece Kenan, kendi kurduğu tuzağa düşer ve bombanın patlaması sonucunda ölür (Yavuz, 1978: 252).

Görüldüğü gibi 1980 öncesindeki toplumsal çatışmalar, üniversite öğrencileri arasına hatta lise sıralarına kadar taşınmıştır. Öğrenciler, sağcı-solcu şeklinde bölünmüş; fakülteler bu öğrenciler arasında egemenlik kurma yeri hâline gelmiştir. Öğrenciler arasındaki çatışma, silahlı kavgalara ve ölümlere kadar varmaktadır. Makalede inceleme konusu yapılan İbrahim Ulvi Yavuz da romanlarında dönemin olaylarını kendi penceresinden ve perspektifinden, bir kurgu çerçevesinde işler ve toplumsal problemleri eserlerinde konu edinir.

3. Çatışmaların Toplumsal Yansımaları

1980 dönemi öncesinde üniversite öğrencileri arasında sağcı/solcu şeklinde ayrışmalar had safhaya ulaşır, hatta bu durum toplumsal yaşamda da kendine zemin bulur. Mahalleler sağcı/solcu mahalleleri olarak nitelendirilir ve gruplar, buldukları yerlerde kendi egemenlik alanlarını kurmaya çalışır. Devlet otoritesinin bu tür olayları önlemekte yetersiz kaldığı bir ortamda huzursuzluk gittikçe yayılır.

İbrahim Ulvi Yavuz, romanlarında darbe öncesindeki toplumsal yaşamın kaotik ortamından manzaralar da sunar. *Korkunun Bedeli* romanında halk, ülkedeki kaos ortamından bıkmıştır. Ölüm haberleri sıradanlaşmış, güvenlik kaygıları tüm yurttaşları sarmıştır. Anlatıcı, halkın yaşadığı huzursuzluk ve tedirginliği şu şekilde betimler:

Anarşi hızlı bir tırmanış içindeydi. Herkes kuşkulu ve tedirgin günler yaşıyordu.

Ülkede bir dakika sonra hangi hadisenin olacağı meçhuldü. Hiç umulmadık bir anda yüreğimize saplanan kurşun en tatlı gençlik rüyalarını kanla çizebilirdi.

Gelişigüzel atılan bir bomba sakat bırakabilirdi. Bunlar her an beklenen olaylardı (Yavuz, 1983: 214).

Kimşenin kendini güvende hissetmediği böyle bir ortamda her gün birkaç kişinin ölüm haberi alınmaktadır. Çocuklarının başına bir şeyler gelmesinden endişe duyan bazı ailelerse çözümü çocuklarını okutmamakta bulur. Örneğin romanın fon karakterlerinden Hasan Ağa, oğlu Hüseyin'i liseden sonra okutmaz. Nedenini ise şu sözlerle açıklar: "Bizim Hüseyin'i okutmadığıma ne kadar iyi etmişim. İleride başıma iş açacağına dükkânda çalışsın daha iyi" (Yavuz, 1983: 121). Eğitim öğretim, bir çocuk açısından hayati önem taşır. Aileler, çocuklarını en güzel şekilde yetiştirebilmenin gayreti içerisinde olurlar. Fakat güvenlik endişesi, darbe öncesinde eğitim ihtiyacının önüne geçer ve eğitim öğretimi öteletir.

Ailelerin çocukları okutmaktan imtina etmesinin bir diğer nedeni ise üniversitelerde asayişin olmaması ve gençlerin okul okurken dinî ve kültürel değerlerini yitirerek bozulmasıdır. Hasan Ağa'nın, çocuğunu okutmamasında bu faktör de etkilidir. "Oğlanı okutacağız diye, dininden edeceksek, okumasın daha iyi. Benim gibi bakkal olsun" (Yavuz, 1983: 77) diyen Hasan Ağa, üniversite okuyan öğrencilerin dinî inançlarından kopacaklarından endişe duymaktadır. Hasan Ağa, kendi perspektifine göre çocuğunu okutmamakta haklı olarak görülebilir. Çünkü asayişin tam olarak sağlanamadığı üniversitelerde öğrencilerin can güvenliği tehlikededir. Öğrenciler arasında çatışma hâkimdir ve öğrencilerin bu ortamda tarafsız kalmasına pek imkân bulunmamaktadır. Ayrıca üniversite okuyan bazı gençler hem dini inançlarından kopmuş hem de ailesiyle olan iletişimini koparmıştır. Örneğin roman karakterlerinden Serdar, mütedeyyin bir ailenin çocuğudur; fakat üniversite okurken dinî değerlerinden kopuk bir bireye dönüşür.

Bazı aileler dönemin bu karmaşık ortamında çocuklarını üniversitelerden almak ister. Çünkü yukarıda bahsettiğimiz nedenlerden dolayı üniversitelerde asayiş sağlanamamakta ve sağlıklı bir eğitim-öğretim faaliyeti yürütülememektedir. Örneğin roman karakterlerinden Selim Efendi, iki oğlunu okutmaktadır. Bu çocuklardan büyük olan Serdar, üniversitede solcu öğrenciler arasına karışır, çeşitli eylemlerde bulunur ve hapse atılır. İkinci çocuk Kemal ise o sıralarda hukuk fakültesini kazanır; fakat Kemal'in annesi Ayşe Hanım bu durumdan pek memnun kalmaz. "Bir evlat feda ettik, yetmez mi... Oralara beyaz giden, siyah oluyor" (Yavuz, 1983: 109) sözleriyle üniversitelerin öğrencileri değiştirmesinden ve bozmasından yakınıdır. Fakat Kemal'in ısrarı üzerine fazla direnmez ve oğlunun okula gitmesine izin verir. Üniversitelerde yaşanan olaylarsa her an aileleri tedirgin etmeye devam eder. Bunun üzerine Selim Efendi, "Gidelim bu şehirden, bu kavgalar, bu ölümler bu huzursuzluklar bize göre değil... Yuvamıza dönelim. İnsanları köle yapan diplomalara ihtiyacımız yok. Onların vereceği eğitim yerin dibine batsın" (Yavuz, 1983: 203) sözleriyle oğlu Kemal'i üniversiteden almak ister. Çünkü ona göre üniversiteler ölüm saçmakta ve insanları köleleştirmektedir. Fakat Kemal, bu durumu bir kaçış olarak değerlendirir ve mücadeleden vazgeçmez. Romanın sonunda ise ailelerin ne kadar haklı olduğu ortaya çıkar. Çocuklardan Serdar, sol kesimden koptuğu için ajanlıkla suçlanır ve öldürülür. Serdar'ın kötü yola düşmesinden dolayı büyük

üzüntü yaşayan Selim Efendi; önce felç geçirir, daha sonra ise vefat eder. Oğlunu ve kocasını kaybeden Ayşe Hanım ise oğlu Kemal’le bir başına kalır.

Kaçış ve öze dönüş izleğine *Çalkantı* romanında da rastlanır. Ülkedeki anarşi ortamından, ölümlerden, çatışmalardan bıkan insanlar büyük şehirleri terk edip köy veya kasabalarına dönmeyi arzulamaya başlar. Roman karakterlerinden Emin, bir lisede öğrencidir ve sağ kesimi temsil etmektedir. Solcu öğrenciler Emin’in yolunu keser ve birkaç kez onunla kavga eder. İdealist bir karakter olan Emin, ilçede bombaların da patlaması üzerine hayal kırıklığına uğrar ve mücadele azmini yitirir. Babasına köylerine geri dönmeyi teklif eder. Emin’in babası ise “Zavallı çocuk, köye kaçarsak, senin yıldığın anarşi bizi orada da yakalamayacak mı sanıyorsun? Unutma her kaçanı bir kovalayan vardır. Kaçarsan onlar da kovalamaya devam edecekler. Senin bu fikrin çare değil” (Yavuz, 1978: 256) diyerek oğluna kaçışın çözüm olmadığını anlatmaya çalışır.

Çalkantı romanında dönemin ekonomik ve siyasi yapısından izler görmek de mümkündür. 1980 öncesinde ekonomik kriz had safhaya ulaşır, devalüasyon sonucunda ülke parası değerini yitirir ve döviz sıkıntısı çekilmeye başlar. Ülkede siyasi istikrarsızlık hâkimdir ve hükümetler sürekli değişmektedir. İbrahim Ulvi Yavuz, eserinde ülkenin bu ekonomik panoramasına da yer verir. *Çalkantı* romanındaki kurguya göre devalüasyon haberleri art arda gelmektedir. Hayat pahalılığı ve zamlar had safhaya ulaşmıştır. Gazeteler, hükümetin istifa ettiğini yazmaktadır: “Yazıyor, hükümetin istifa ettiğini yazıyor” (Yavuz, 1978: 266). Ülkedeki çatışmaların yanı sıra ekonomik dar boğaz da yaşamı çekilmez bir hâle sokmuştur.

İbrahim Ulvi Yavuz, incelenen romanlarda 1980 darbesi öncesinde ülkenin yaşadığı ekonomik sıkıntıya ve sosyolojik yapıya da yer verir. Toplumsal zemindeki kaygı ve çatışma, geçim sıkıntısı, can güvenliği endişesi, yönetimdeki istikrarsızlık yukarıda belirtildiği gibi romanlarda değinilen konulardandır. Romanlarda toplumdaki çatışmaların temel sebebi inanç sorunu, kültürel ve dini yozlaşmaya bağlanır. İnançtaki eksiklik veya yozlaşma, zamanla yerini tefrika ve çatışmaya bırakmıştır.

4. Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti, kurulduğu günden itibaren birçok darbe veya darbe teşebbüsüne maruz kalmıştır. Son 15 Temmuz darbe girişimini saymazsak bütün bu girişimlerden önce toplum içinde huzursuzluk ve çatışma baş göstermiş, böylece darbeye toplumsal bir zemin hazırlanmaya çalışılmıştır. 1980 askeri darbesi de böyle bir darbe olarak tarihe geçmiştir. Darbe öncesinde toplumsal çatışmalar had safhaya ulaşmış, ülkede asayiş sağlanamamış, ülke ekonomik bir çöküş içerisine girmiştir. Askerler ise bu ortamı darbe için kaçırılmaz bir zemin olarak görmüş ve ülke yönetimine el koymuştur.

İbrahim Ulvi Yavuz, edebiyatımızda pek ön plana çıkmamış bir sanatçıdır. Birçok roman, hikâye, anı ve incelemeye imza atan yazarla ilgili akademik düzeyde herhangi bir tez çalışması yapılmamıştır. Yazarın eserlerinde darbe dönemi toplumsal yaşamından izler görülmesine rağmen bu durum görmezlikten gelinmiş veya araştırmacıların dikkatini çekmemiştir. Bu çalışma, yazarın *Çalkantı* ve *Korkunun Bedeli* romanlarındaki 1980 darbesi

öncesi toplumsal yaşamın izlerini irdelemeyi amaçlamaktaydı. Çalışma neticesinde şu sonuçlar çıkarılabilir:

1. İbrahim Ulvi Yavuz, romanlarında 1980 öncesi dönemi çoğunluğun tersine sağ kesimin gözünden görmüş ve kendi perspektifine göre yansıtmıştır.

2. Üniversitelerdeki çatışma ortamı, ailelerin güvenlik endişesiyle çocuklarını üniversiteye göndermekten kaçınmaya başlaması, öğrenciler arasındaki ölümlere varan kavgalar, derslerin boykot edilişi vb. unsurlar esere yansıyan temel çatışma unsurlarıdır.

3. İbrahim Ulvi Yavuz'a göre öğrenciler arasındaki çatışmaların temel nedeni inanç yokluğu veya eksikliğidir. Dini değerlerinden, kültüründen ve inançlarından kopuk bir şekilde yetişen gençler; kötü niyetli kişilerce kandırılmakta ve kullanılmaktadır.

4. Romancıya göre üniversiteler, öğrencilerin inançlarını zedelemektedir. Üniversiteye giden öğrenciler, kötü yola düşmekte ve inançlarından kopmaktadır. Bazı aileler, sırf bu endişeyle çocuklarını üniversiteye göndermek istemez.

5. Ülkedeki ekonomik çöküntü, üst üste gelen zamlar, hükümetlerin kurulamaması ve sürekli değişmek zorunda kalışı vb. unsurlar ise eserlerde kendine yer bulan toplumsal ve siyasi sorunlar olarak tespit edilebilir.

KAYNAKÇA

12 Mart Muhtırası (2015), <http://darbeler.com/2015/05/18/12-mart-muhtirasi/> (Erişim Tarihi 13.05.2018).

AKINCI Abdulvahap, Türkiye'nin Darbe Geleneği: 1960 ve 1971 Müdahaleleri, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9(1), 2014, s. 55-72.

AKINCI Abdulvahap, Türk Siyasal Hayatında 1980 Sonrası Darbeler ve E-Muhtıra, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (2), 2013, s. 39-58.

ALVER Ahmet, 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi 'Devrimciler' ile 'Yüz: 1981' Romanlarından Hareketle 12 Eylül Döneminde Yaşanan Devlet Güdümlü Baskı ve Şiddet Sorunsalı, *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 2012, s. 5-22.

BALIK Macit, Türk Romanında 12 Eylül Darbesi, *Electronic Turkish Studies*, 4, 2009, s. 2373-2411.

BELGE Murat, "Politik Roman" Üzerine, *Birikim*, 9, 1975, s. 40-47.

BİLİR Defne, *12 Mart Romanları-Tematik İnceleme (1970-1980)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2001.

ÇETİN Yetkin, *Türkiye'de Askeri Darbeler ve Amerika, 27 Mayıs, 12 Mart ve 12 Eylül'de Amerika'nın Yeri*, Ümit Yayıncılık, Ankara 1995.

Darbeler ve Romanlar, <http://edebiyattadarbe.com/darbeleri-konu-edinen-romanlarin-listesi/> (Erişim Tarihi 17.05.2018).

- DEMİREL Tanel, 12 Eylül'e Doğru Ordu ve Demokrasi, *Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi*, 56(04), 2001, s. 43-74.
- DEMİRİZ Merve, *Askeri Darbeler ve Türk Dış Politikası*, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2011.
- DEVİRAN Yusuf ve ÖZCAN Ömer Faruk, 1960'tan 2016'ya Askeri Darbe ve Muhtıra Metinleri Anlamlar Amaçlar Niyetler ve İdeolojiler, *İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (İNİF E-Dergi)*, 1(2), 2017, s. 7-20.
- DİNÇKAL Ferruh (Tarih yok), "Yorumsuz 12 Eylül Belgeleri", <http://www.cfg.org.au/e-kitap/kitaplik/evren-80-12eylul.pdf> (Erişim Tarihi 17.05.2018),
- DUYMAZ Recep, Soruşturma, *Hece Hayat, Edebiyat, Siyaset Özel Sayısı, S: 90, 91-92*, 2004, s. 598-600.
- ENGİNÜN İnci, *Araştırmalar ve Belgeler*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2000.
- ERKOL Çimen Günay, *Askerî Darbeler ve Tanıklık Romanları*, 2016. <http://t24.com.tr/k24/yazi/darbe-ve-taniklik,811> (Erişim Tarihi 17.05.2018).
- ERTEM Ece Cihan, *Romanlarda 12 Eylül Askeri Müdahalesi*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.
- EVREN Kenan, *Kenan Evren'in Anıları*, Cilt 1, Milliyet Yayınları, İstanbul 1990.
- EYİĞÜN Sabri, Modern ve Geleneksel Romanın Temel Farkları ve Politik Gündümlü Romanın Modern Roman İçindeki Yeni Konumu. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (2), 2007, s. 261-268.
- GÜRBİLEK Nurdan, *Vitrinde Yaşamak: 1980'lerin Kültürel İklimi*, Metis Yayınları, İstanbul 2001.
- İŞİK İhsan, *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, Cilt 3, Elvan Yayınları, Ankara 2006.
- MIGNON Laurant, Soruşturma, *Hece Hayat, Edebiyat, Siyaset Özel Sayısı, S: 90, 91-92*, 2004, s. 609-610.
- OKTAY Ahmet, 1980 Sonrası Romanı Üzerine Birkaç Önvarsayım, *Hece Hayat, Edebiyat, Siyaset Özel Sayısı, S, 90, 91-92*, 2004, s. 442-450.
- OKUMUŞ Salih, 12 Mart'tan 12 Eylül'e Cezaevi Romanları, *Yunus Dergisi*, 1996, s. 35-40.
- OKUMUŞ Salih, Konuları Açısından 1980 Sonrası Cezaevi Romanları III, *Yunus Dergisi*, 1997, s. 44-51.
- ÖZER Hanife, *12 Eylül 1980 Darbesinin Türk Romanına Yansıması*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2011.
- ÖZGER Mehmet, *Türk Romanında 12 Eylül*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2012.

SAĞLIK Şaban, Modern Türk Edebiyatında Bir Değişim-Dönüşüm Mekânı Olarak Hapishaneler (Ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun), *Hapishane Kitabı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2010, s. 474-502.

TDK., *Güncel Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011.

TURAN Medet, *12 Mart'ın Türk Romanına Yansıması*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.

TÜRKEŞ A. Ömer, Darbeler; Sözün Bittiği Zamanlar, *Hece Hayat, Edebiyat, Siyaset Özel Sayısı, S, 90, 91-92*, 2004, s. 426-434.

YALÇIN Murat, *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, Cilt: 2, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010.

YAVUZ İbrahim Ulvi, *Çalkantı*, Nur Yayınları, Ankara 1978.

YAVUZ İbrahim Ulvi, *Dikenli Yollar*, Elips Kitap, Ankara 2005.

YAVUZ İbrahim Ulvi, *Korkunun Bedeli*, Şamil Yayınevi, İstanbul 1983.